

OBIECTUL INFRAȚIUNII DE ESCROCHERIE (art. 190 CP RM)**Sergiu BRÎNZA, Igor BOTEZATU***Catedra Drept Penal și Criminologie*

In the following research, it is argued on the being of the generic judicial object prevented in art.190 PC RM. That the generic judicial object is represented not by the patrimonial social relationships, or by the social relationships as regards property, but it is represented by the social relationships as regards property. It is proved that, in the swindling offence assumption, the penal defense of social relationships as regards wealth ownership is possible only in subsistence with the penal defense of social relationships as regards freedom of will and the minimum of trustworthy. It is pointed out that the right of considering foreign wealth – movable or immovable – is not exactly the object to influence the character of the offence prevented in art.190 PC RM. As well, it is concluded that art.196 PC RM takes effect when it is about illicit obtaining of immovable foreign wealth through fraud or abuse of trust (only if material damages are ample). Art.190 PC RM cannot be applied in this case.

1. Obiectul juridic al infracțiunii de escrocherie

Obiectul juridic al infracțiunii – generic sau special – îl reprezintă valoarea socială ocrotită de normele penale corespunzătoare și relațiile sociale generate de aceasta.

După M.A. Hotca, obiectul juridic generic este specia de obiect juridic al infracțiunii ce constă în valoarea socială care naște un fascicul de relații sociale reprezentând criteriul folosit de legiuitor pentru asocierea mai multor infracțiuni într-un grup [1]. Cu alte cuvinte, dacă Partea Specială a Codului penal al Republicii Moldova nu ar fi fost structurată pe capitole, nu ar fi avut sens să afirmăm existența celor optsprezece obiecte juridice generice, corespunzătoare acelor capitole. Nu s-ar atesta prezența vreunui intermediu între obiectul juridic general (care constă în ansamblul valorilor sociale apărute de dreptul penal și al relațiilor sociale aferente) și obiectul juridic special.

Pe de altă parte, dacă Partea Specială a Codului penal al Republicii Moldova ar cunoaște și un alt gen de divizare – supraordonată sau subordonată divizării pe capitole (așa cum se procedează în legile penale rusă, română, franceză etc.), ar fi trebuit să vorbim nu numai despre obiectul juridic generic al infracțiunii, dar și despre alte specii de obiect juridic. Cum însă divizarea doar pe capitole e cunoscută legii penale autohtone, se prezintă ca neadecvată și superfluă defalcarea unor astfel de specii. Așadar, concluzia este că nu doctrinarii pot decide, în mod autonom, asupra numărului de specii ale obiectului juridic. Pentru că primordială este voința legiuitorului de a configura respectivele specii în textul legii penale, în funcție de nevoile curente ale societății.

Capitolul VI al Părții Speciale a Codului penal al Republicii Moldova cuprinde art.186-192, 192¹, 192², 193, 194, 196, 197, 199. Printre acestea se numără art.190 CP RM, care incriminează fapta de escrocherie. Capitolul legii penale, din care face parte acest articol, este intitulat „Infracțiunii contra patrimoniului”. De aici deducem că obiectul juridic generic al infracțiunii de escrocherie îl constituie relațiile sociale cu privire la patrimoniu. Același obiect juridic generic îl au toate celelalte fapte infracționale prevăzute de normele Capitolului VI al Părții Speciale a Codului penal al Republicii Moldova. Astfel, obiectul juridic generic, reprezentat de relațiile sociale cu privire la patrimoniu, este printre puținele puncte de legătură, dacă nu chiar unicul, vizând componentele grupului de infracțiuni contra patrimoniului.

În opinia lui E.V. Suslina, relațiile sociale patrimoniale ar forma obiectul juridic generic al infracțiunii de escrocherie [2]. Nu putem împărtăși această părere. Chiar dacă pare a fi lipsită de importanță diferența dintre noțiunile „relațiile sociale cu privire la patrimoniu” și „relațiile sociale patrimoniale”, este aparentă această lipsă de importanță. În realitate, împotriva infracțiunilor contra patrimoniului legea penală apără relațiile sociale cu privire la patrimoniu. Nu relațiile sociale patrimoniale.

În legea penală a Republicii Moldova, titulatura de capitol „Infracțiuni patrimoniale” nu este utilizată. A fost însă utilizată în trecut, inclusiv în codurile penale ale RSS Ucrainene din 23.08.1922 și din 6.06.1927. De aceea, este relevantă poziția exprimată în contextul istoric respectiv de către A.N. Trainin: „Mai greu se rezolvă problema obiectului în Capitolul „Infracțiuni patrimoniale”. Este semnificativ că legea vorbește despre „infracțiuni patrimoniale”, nu despre „infracțiuni contra patrimoniului”. Această deosebire între formulări

nu este întâmplătoare; ea ascunde o idee care trebuie neapărat avută în vedere la rezolvarea problemei obiectului” [3]. La fel, prezintă interes opinia lui Franz von Liszt: „Divizarea infracțiunilor patrimoniale ar trebui să se alăture, la o respectare strictă a sistemului, divizării drepturilor patrimoniale, care este adoptată în dreptul civil” [4].

Aplicând aceste puncte de vedere în conjunctura Părții Speciale a Codului penal al Republicii Moldova, putem menționa că noțiunea „infracțiuni patrimoniale” (privită doar ca noțiune doctrinară) include, drept componente, două noțiuni care nu au o conotație doar doctrinară: 1) „infracțiuni contra patrimoniului”; 2) „infracțiuni economice”. Adică, noțiuni care desemnează denumirea Capitolului VI și, respectiv, a Capitolului X ale Părții Speciale a Codului penal al Republicii Moldova.

Această concluzie o confirmă implicit O.Barbăneagră: „Cele mai frecvente raporturi sociale sunt cele efectuate în legătură cu bunuri, ele reprezentând relații patrimoniale. Oamenii s-au învățat să tragă foloase nu numai prin utilizarea bunurilor pentru a-și satisface anumite necesități, ci și din însuși circuitul acestora, care poate aduce venituri considerabile” [5].

Așadar, atunci când oamenii trag foloase prin utilizarea bunurilor pentru a-și satisface anumite necesități, avem în vedere participarea lor la relațiile sociale cu privire la patrimoniu, în calitate de componentă a relațiilor sociale patrimoniale. Atunci când oamenii trag foloase din circuitul bunurilor, ei participă la relațiile sociale economice, privite drept componentă a relațiilor sociale patrimoniale.

Pe cale de consecință, tocmai relațiile sociale cu privire la patrimoniu, nu relațiile sociale patrimoniale, constituie obiectul juridic generic al infracțiunii de escrocherie.

Totuși, această afirmație a noastră pare a fi pusă la îndoială de anumiți factori. În primul rând, în alin.(1) art.2 CP RM se menționează că legea penală apără, împotriva infracțiunilor, printre alte componente ale ordinii de drept, proprietatea. Nu patrimoniul. În al doilea rând, în varianta rusă a textului Codului penal al Republicii Moldova, Capitolul VI al Părții Speciale continuă să se numească „Преступления против собственности”, nu „Преступления против имущества”.

Înseamnă oare aceasta că relațiile sociale cu privire la proprietate formează obiectul juridic generic al infracțiunii de escrocherie?

Trebuie de menționat că varianta de denumire „Infracțiuni contra patrimoniului” a apărut la ultima etapă de elaborare a Codului penal al Republicii Moldova. Aceasta întrucât, în Proiectul Codului penal al Republicii Moldova, Capitolul VI al Părții Speciale este intitulat „Infracțiuni contra proprietății” [6]. Care a fost cauza acestei revizuirii de ultim moment?

Probabil, cei implicați în adoptarea legii penale în vigoare și-au dat seama că denumirea „Infracțiuni contra patrimoniului” va simboliza o ocrotire mai adecvată a relațiilor și valorilor sociale corespunzătoare. Că, datorită reformei social-economice profunde, nu mai este suficientă apărarea penală exclusiv a proprietății. Pentru că, în noile condiții economice, relațiile sociale s-au diversificat într-atât, încât noi valori sociale, altădată necunoscute, au devenit complementare proprietății. Complementare, dar nu neapărat și mai puțin importante.

Anume de aceea I.A. Klepički consemnează că, în perioada sovietică, drepturile patrimoniale ca element esențial al organismului economic își pierd semnificația. Iar în legislația penală sovietică s-a dezvoltat tendința de banalizare a sistemului infracțiunilor contra patrimoniului și de dezincriminare treptată a faptelor care nu sunt îndreptate împotriva „bunurilor corporale” [7]. În acest sens, putem conchide că revenirea la denumirea „Infracțiuni contra patrimoniului” este o reorientare spre tradițiile europene în materie. În această privință, Titlul XIV al Cărții a II-a a Codului penal român din 1937 [8] a purtat denumirea „Crime și delicta contra patrimoniului”. Denumire care a apărut datorită influențelor italiene și franceze.

Dar nu numai la simbolistică se reduce problema pe care o examinăm. Din punctul nostru de vedere, „noțiunea de patrimoniu, privită ca universalitate de drept, este mai cuprinzătoare decât cea de proprietate, incluzând, în afara expresiei sale juridice – dreptul de proprietate, toate celelalte drepturi reale și de creanță, alături de obligațiile patrimoniale, precum și orice situație care prezintă chiar numai o aparență de drept” [9]. Iar proprietatea este principala componentă a patrimoniului. Tocmai de aceea, în alin.(1) art.2 CP RM, printre valorile sociale fundamentale apărute de legea penală se numără proprietatea.

Însă, pe lângă proprietate, alte componente ale patrimoniului sunt protejate împotriva infracțiunii de escrocherie. Referindu-se la escrocherie, are dreptate E.V. Șerstov când susține: „... persoana vinovată urmează a fi trasă la răspundere, chiar dacă nu a fost stabilit proprietarul bunurilor sustrase. Pentru că este suficient a se

atesta că bunurile erau străine pentru persoana vinovată. Aceasta mărturisește că de apărarea penală beneficiază nu doar atribuțiile unui proprietar și nu doar relațiile sociale de proprietate” [10]. De asemenea, în literatura de specialitate română, cu privire la apărarea împotriva atingerilor aduse patrimoniului, se menționează: „... legea penală ține seama de situațiile de fapt în care se găsesc bunurile (entitățile patrimoniale) ...” [11].

În alți termeni, în apărarea relațiilor sociale cu privire la patrimoniu împotriva escrocheriei (și a celorlalte infracțiuni din același grup), legea penală se interesează nu de poziția juridică a victimei (proprietar, posesor, detentor precar etc.). Se interesează de conduita ilegală a făptuitorului, de aceea că-i era străin bunul pe care l-a luat. Iată de ce legea penală ocrotește situațiile de fapt existente, care prezintă chiar și o aparență de legalitate. De asemenea, în unele cazuri, proprietarul este cel care poate răspunde pentru o infracțiune contra patrimoniului. În acest sens, este consemnabilă schimbarea de atitudine a legiuitorului în cazul infracțiunii de tulburare de posesie (art.193 CP RM): până la intrarea în vigoare a Legii Republicii Moldova pentru modificarea și completarea Codului penal al Republicii Moldova, adoptate de Parlamentul Republicii Moldova la 18.12.2008 [12], era de neconceput ca proprietarul să fie tras la răspundere penală pentru ocuparea fără drept a unui imobil aflat în posesia altuia. Pentru că victima infracțiunii putea fi numai proprietarul imobilului. Deci, apărare erau relațiile sociale cu privire la proprietate. Odată cu intrarea în vigoare a amendamentelor respective, se poate afirma cu certitudine că tulburarea de posesie este o veritabilă infracțiune contra patrimoniului. Nu aceeași se poate consemna despre infracțiunea cauzare de daune materiale prin înșelăciune sau abuz de încredere (art.196 CP RM). În cazul acesteia, victimă continuă să fie considerat numai proprietarul. Doar formal, infracțiunea dată este o infracțiune contra patrimoniului. În esență, este o infracțiune contra proprietății. Spre deosebire de escrocherie, care este o infracțiune contra patrimoniului sub toate aspectele.

În ce privește varianta rusă a denumirii Capitolului VI al Părții Speciale a Codului penal, să ne aducem aminte că, în conformitate cu art.13 al Constituției Republicii Moldova, adoptate în Parlamentul Republicii Moldova la 29.07.1994 [13], nu limba rusă este limba de stat a Republicii Moldova. Prin urmare, când există astfel de divergențe, prioritară este varianta în limba română a textului legii penale. În același timp, se impune o adecvare cu această variantă a variantei în limba rusă a denumirii Capitolului VI al Părții Speciale a Codului penal: nu „Преступления против собственности”, dar „Преступления против имущества”.

În concluzie, tocmai relațiile sociale cu privire la patrimoniu, nu relațiile sociale cu privire la proprietate, formează obiectul juridic generic al infracțiunii de escrocherie.

Din cele menționate mai sus se desprinde o problemă cu profunde implicații practice: conform art.190 CP RM, se va califica, inclusiv, dobândirea ilicită, pe calea înșelăciunii sau abuzului de încredere, a remunerației oferite pentru îndeplinirea unei activități ilicite (de exemplu, mijlocirea coruperii pasive sau a coruperii active, executarea comenzii de omor, oferirea pentru transplant cu titlu oneros a unor organe sau țesuturi umane etc.). În asemenea ipoteze, ar fi fost problematică aplicarea art.190 CP RM dacă escrocheria s-ar fi considerat în continuare infracțiune contra proprietății, nu infracțiune contra patrimoniului.

Or, nu putem să nu fim de acord cu I.V. Șisko, care afirmă că folosirea de către proprietar a bunurilor ce-i aparțin, pentru săvârșirea infracțiunii, exclude relațiile sociale cu privire la proprietate din rândul celor apărute de legea penală [14]. La rândul său, E.V. Șerstov, într-o manieră prospectivă, sesizând cadrul prea îngust al concepției legislative a infracțiunilor contra proprietății, arată că în situația în care victimă a escrocheriei este cel care a transmis bani făptuitorului pentru comiterea unor fapte contrare legii – stabilirea răspunderii penale este îndreptată nu atât spre ocrotirea intereselor de proprietar ale victimei, cât spre contracararea dobândirii ilicite a bunurilor de către făptuitor [15].

Din această perspectivă, nu putem agree următoarea poziție a lui S.M. Budatarov: „Codul penal are în vedere protejirea, împotriva infracțiunilor contra patrimoniului, numai a acelor relații sociale care au un suport legal, îndeosebi întemeindu-se pe dreptul de proprietate sau alte drepturi reale” [16]. Or, deloc întâmplător, *supra* am pus accentul pe aceea că, incriminând fapta de escrocherie, legea penală are în vedere nu poziția juridică a victimei, dar ilicitatea conduitei făptuitorului. De aceea, poziția victimei poate să nu aibă la bază raporturi juridice. Nici nu este necesar: împotriva escrocheriei sunt apărute relațiile sociale cu privire la patrimoniu, nu neapărat raporturile juridice cu privire la patrimoniu. Nu trebuie să uităm că ordinea de drept (care, conform alin.(1) art.2 CP RM, este obiectul apărării din partea legii penale) include chiar și relațiile sociale având la bază aparența legitimității. În aceste condiții, art.190 CP RM urmează a fi aplicat chiar și în

cazul în care escrocheria e săvârșită împotriva celui care anterior, pe aceeași cale, a dobândit același bun. Suficient este că, în momentul săvârșirii faptei, bunul era străin pentru făptuitor. Se afla la o persoană care a fost înșelată sau de a cărei încredere s-a abuzat, pentru a i se lua acel bun.

În acest context, exprimăm dezacordul cu cele susținute de S.M. Kocioi: „Sustragerea bunurilor anterior sustrase nu cauzează prejudiciu proprietarului. Prejudiciu se cauzează celui care a sustras bunurile de la proprietar. Adică celui care a cauzat într-adevăr un prejudiciu proprietarului, și care în acest fel îi posedă bunurile nelegitim” [17]. Săvârșind sustragerea în aceste condiții, făptuitorul nu acționează în interesul societății. Ar fi o iluzie să considerăm că fapta îi este condiționată de intenția de a restabili echitatea. Așa cum nu are o asemenea intenție în cazul promiterii false a mijlocirii coruperii pasive sau a coruperii active, a executării comenzii de omor, a oferirii cu titlu oneros a unor organe sau țesuturi umane etc. A înșela victima escrocheriei săvârșite în astfel de condiții nu echivalează nicidecum cu a o împiedica să comită în continuare, dar prin alte mijloace, infracțiunea care prima oară nu și-a produs efectul scontat.

Oricum, în Capitolul III al Părții Generale a Codului penal nu este și nu poate fi specificată o atare cauză care înlătură caracterul penal al faptei. Nu poate, prin excelență, săvârșirea infracțiunii împotriva unui infractor să aibă ca efect înlăturarea caracterului penal al faptei. Sprijinirea tezei contrare ar genera haos, pentru că preinșii justițiarilor ar avea mâinile dezlegate în a apăra ordinea de drept pe căi mai eficiente, în opinia lor, decât cele utilizate de autoritățile statului.

În concluzie, legalitatea sau ilegalitatea faptei, care se comite în paralel cu escrocheria altuia, nu anulează necesitatea apărării penale a relațiilor sociale cu privire la patrimoniu. Victima escrocheriei nu se exclude să fie, în aceleași împrejurări, făptuitor într-o altă infracțiune. În această situație, legea penală sancționează conștientă ilegală realizată în paralel cu escrocheria. Nu ar fi corect să afirmăm că apărata este proprietatea, dreptul asupra acesteia fiind exercitat în disonanță flagrantă cu legea. Tocmai de aceea, sancționați trebuie ambii: atât victima escrocheriei (care săvârșește în paralel o altă infracțiune), cât și cel care săvârșește infracțiunea de escrocherie având o asemenea victimă.

Tezele enunțate mai sus vor avea potențialul mai sporit de a convinge, mai ales după ce vom investiga mai jos obiectul juridic principal al infracțiunii de escrocherie. Mai ales după ce vom putea vedea că posesia de fapt, nu posesia de drept, este cea valoare socială care este protejată în principal împotriva infracțiunii de escrocherie.

Până atunci însă vom vorbi despre configurația obiectului juridic special al infracțiunii prevăzute la art.190 CP RM.

Această infracțiune este una pluriobiectuală. Mai precis, este o infracțiune complexă, având un obiect juridic special complex. În legătură cu aceasta, suscită interes afirmația făcută de E.S. Tenciov vizavi de infracțiunea de escrocherie: „Specificul acestei forme de sustragere este condiționat de caracterul complex al obiectului ei juridic special. Atingerea adusă obiectului juridic principal – proprietății – se realizează pe calea încălcării libertății manifestării de voință a proprietarului sau a altui posesor. Aceștia, fiind induși în eroare de către făptuitor, îi transmit valorile patrimoniale, considerând că făptuitorul are dreptul să le obțină” [18]. Deși nu împărtășim toate cele menționate de E.S. Tenciov, trebuie totuși să remarcăm că i-a reușit să prezinte corect configurația obiectului juridic special al infracțiunii de escrocherie.

În opinia lui M.Basarab, infracțiunea este complexă când în conținutul său intră, ca element constitutiv sau ca element circumstanțial agravant, o acțiune sau o inacțiune care constituie, prin ea însăși, o faptă prevăzută de legea penală [19]. În general, nu avem reproșuri față de această aserțiune. Totuși, în contextul cercetării obiectului juridic special al escrocheriei, pare a fi mai flexibilă, mai adaptată realităților juridice poziția aparținând lui S.N. Romanciuc: „La infracțiunile complexe trebuie raportate nu numai infracțiunile ale căror componentă de bază sau agravată este alcătuită din două componente simple de infracțiuni. Raportate trebuie și infracțiunile care includ acțiuni sau inacțiuni, dintre care nu toate au caracterul unei infracțiuni” [20]. Într-adevăr, nici înșelăciunea, nici abuzul de încredere, nu reprezintă o componentă de infracțiune, în conjunctura legii penale a Republicii Moldova. Apropo, această afirmație exactă este valabilă nu numai în cazul infracțiunii de escrocherie, dar și în cazul infracțiunilor prevăzute la art.171, 172, lit.e) alin.(2) art.187, art.188 etc. din Codul penal.

Am menționat anterior că, fiind o infracțiune complexă, escrocheria presupune o pluralitate de obiecte. Într-adevăr, în cazul escrocheriei, obiectul juridic special este alcătuit din două valori sociale, fiecare cu relațiile sociale aferente. Dar pluriobiectuale sunt și infracțiunile cu obiect juridic multiplu necomplex.

Un asemenea obiect are, de exemplu, infracțiunea de delapidare a averii străine (art.191 CP RM). Atunci când fapta prejudiciabilă este alcătuită dintr-o singură acțiune, dar care aduce atingere celor două valori sociale distincte (și relațiilor sociale aferente), care constituie obiectul juridic special al infracțiunii specificate la art.191 CP RM.

În contrast, în cazul infracțiunii de escrocherie, caracterul complex al acesteia condiționează corespondența dintre componentele obiectului juridic special și componentele faptei prejudiciabile: obiectului juridic principal îi corespunde acțiunea principală; obiectului juridic secundar îi corespunde acțiunea adiacentă.

Să ne focalizăm atenția asupra primei din componentele obiectului juridic special al infracțiunii de escrocherie – *obiectul juridic principal*.

Foarte exact se exprimă în această privință Gh.Alecu: „Uneori, obiectul juridic al infracțiunii este complex atunci când prin fapta socialmente periculoasă sunt lezate deodată două sau mai multe relații sociale, cea mai importantă dintre acestea dând natura acelei infracțiuni (sublinierea ne aparține – *n.a.*)” [21]. La fel, merită atenție punctul de vedere exprimat de C.Mitrache: „După obiectul juridic principal, fapta este trecută în cadrul unui grup de infracțiuni sau în altul, în Codul penal” [22]. Așadar, este indispensabil ca din obiectul juridic generic al infracțiunii să derive obiectul juridic principal al acesteia. Nu neapărat și obiectul juridic secundar.

Pentru că acțiunea principală din cadrul faptei prejudiciabile de escrocherie se exprimă în dobândirea ilicită a bunurilor altei persoane, ajungem la concluzia că obiectul juridic principal al escrocheriei îl formează relațiile sociale cu privire la posesia asupra bunurilor.

În conformitate cu alin.(1) art.303 al Codului civil al Republicii Moldova, posesia se dobândește prin exercitarea voită a stăpânirii de fapt a bunului. Reiese că incriminarea faptei de escrocherie oferă protecție situației de fapt, adică apartenenței fizice a unui bun la o universalitate de bunuri. În acest sens, au dreptate acei autori, care susțin că existența posesiei este de sine stătătoare vizavi de existența unui drept al posesorului de a exercita o putere asupra bunului; astfel, un bun se află în posesia unui uzurpator, adică a persoanei care nu este titularul veritabil al dreptului real [23].

Dar chiar și în aceste condiții, legea penală oferă protecție posesiei. Aceasta deoarece „legea protejează ... posesia în calitatea ei de simplu fapt material, fără a se preocupa de realitatea dreptului, pe care posesorul pretinde să-l exercite, și fără a examina dacă posesia are sau nu un drept la baza ei” [24]. Este extrem de importantă înțelegerea acestei teze, în vederea stabilirii corelației dintre obiectul juridic principal al escrocheriei și obiectul juridic generic al acesteia. Or, nesocotirea situației de fapt cu privire la poziția bunului în sfera patrimonială a victimei, prin dobândirea ilicită a bunului, deja este suficientă pentru a atesta atingerea adusă relațiilor sociale cu privire la patrimoniu.

Sub un alt aspect, *obiectul juridic secundar* al infracțiunii prevăzute la art.190 CP RM îl formează relațiile sociale cu privire la libertatea manifestării de voință și minimul necesar de încredere.

De ce anume astfel percepem conținutul obiectului juridic secundar al escrocheriei? În opinia lui M.Iu. Hmeliova, pe care o sprijinim, conștientizarea pericolului real de a deveni victimă a escrocheriei este principalul indiciu al prejudiciabilității acestei fapte; acesta se manifestă prin sporirea climatului de neîncredere în societate, în tendința oamenilor de a se îngrădi de contactele cu persoanele necunoscute, în teama de a fi înșelați la orice pas: la angajare în serviciu, la schimbul valutar, la vânzarea-cumpărarea unor mărfuri, la procurarea unor foi turistice etc. [25]. Așadar, condiția referitoare la libertatea manifestării de voință și minimul necesar de încredere este serios periclitată în cazul în care formarea și desfășurarea relațiilor sociale cu privire la posesia asupra bunurilor este însoțită de acțiuni sau inacțiuni exprimate în înșelăciune sau în abuz de încredere. În ipoteza infracțiunii de escrocherie, nu se întrevede un alt procedeu de evitare a comportării necorecte, decât atenția și prudența persoanelor care trebuie să se bizuie pe acel minim de încredere acordat altuia, dar și să respecte libertatea manifestării de voință din partea altuia. Tocmai libertatea manifestării de voință, alături de minimul necesar de încredere, sunt necesare pentru formarea și desfășurarea relațiilor sociale cu privire la patrimoniu, constituind atribute pentru valoarea socială a patrimoniului, fără de care această valoare nu mai poate genera relații sociale normale. De aceea, urmărind obiectivul asigurării unui climat de credibilitate reciprocă, legiuitorul incriminează, în art.190 CP RM, fapta de escrocherie, adică dobândirea ilicită a bunurilor altei persoane nu prin violență, nu prin amenințare, nici pe ascuns, dar prin înșelăciune sau abuz de încredere.

2. Obiectul material al infracțiunii de escrocherie

Despre relația dintre obiectul juridic al infracțiunii și obiectul material al infracțiunii ne putem da seama din următorul postulat: „Obiectul material există nu la toate infracțiunile, ci numai la acelea la care valoarea socială vătămată prin săvârșirea lor se proiectează (nu constă, nici nu se exprimă) într-o entitate materială (corporală)” [26].

În cazul infracțiunii de escrocherie, obiectul material îl reprezintă bunurile care au o existență materială, sunt create prin munca omului, dispun de valoare materială și cost determinat, fiind bunuri mobile și străine pentru făptuitor.

Articolul 190 CP RM este aplicabil în acele cazuri, când bunurile ce-l reprezintă nu posedă calități speciale care să condiționeze aplicarea unei norme speciale. Aceste norme speciale sunt: art.181 „Împiedicarea exercitării libere a dreptului electoral sau a activității organelor electorale” din Codul penal (când sustrase sunt urnele de vot sau documentele electorale); art.217⁴ „Sustragerea sau extorcarea substanțelor narcotice sau psihotrope” din Codul penal (când sustrase sunt substanțele narcotice sau psihotrope); art.222 „Profanarea mormintelor” din Codul penal (când însușite sunt obiectele ce se află în mormânt sau pe el); art.290 „Purtarea, păstrarea, procurarea, fabricarea, repararea sau comercializarea armelor și munițiilor, sustragerea lor” din Codul penal (când sustrase sunt munițiile sau armele de foc (cu excepția armei de vânătoare cu țeava lisă)); alin.(1) art.295 „Sustragerea materialelor sau a dispozitivelor radioactive ori a instalațiilor nucleare, amenințarea de a sustrage sau cererea de a transmite aceste materiale, dispozitive sau instalații” din Codul penal (când sustrase sunt materialele sau dispozitivele radioactive, ori instalațiile nucleare); art.360 „Luarea, sustragerea, tănuirea, degradarea sau distrugerea documentelor, imprimatelor, ștampilelor sau sigiliilor” din Codul penal (când sustrase sunt documentele, ștampilele sau sigiliile aparținând întreprinderilor, instituțiilor, organizațiilor, indiferent de tipul de proprietate și forma juridică de organizare) etc. În toate aceste cazuri, în acord cu art.116 CP RM, dobândirea ilicită a bunurilor altei persoane, prin înșelăciune sau abuz de încredere, va atrage aplicarea nu a art.190 CP RM, dar a uneia din nomele speciale sus-nominalizate.

Nu întotdeauna în practică această regulă este respectată întocmai. De exemplu, într-o speță, C.O. a fost condamnat în baza alin.(2) art.195 CP RM, pentru însușirea în proporții deosebit de mari. În fapt, *la sfârșitul lunii mai 2002, prin înșelăciune și abuz de încredere, sub pretextul perfectării vizelor de lucru în străinătate, a însușit de la A.M. 350 dolari americani și pașaportul acestuia. Iar de la I.Ș. – 2100 dolari americani, precum și pașapoartele aparținând lui A.T., S.T., T.M., L.M. și N.B. În luna iunie 2002, prin înșelăciune sau abuz de încredere, sub același pretext, a însușit de la I.Ș. 2700 dolari americani și nouă pașapoarte. În luna iulie 2002, prin înșelăciune și abuz de încredere, sub pretextul că pentru perfectarea vizelor este necesar de achitat încă câte 50 dolari americani, a însușit de la I.Ș. încă 750 dolari americani. În luna august 2002, prin înșelăciune și abuz de încredere, sub același pretext, a însușit de la S.O. 450 dolari americani* [27].

Putem observa că, la aplicarea răspunderii penale, s-a ignorat prezența în cele săvârșite a semnelor infracțiunii specificate la art.360 CP RM. Prin aceasta s-a ignorat una din explicațiile de la pct.33 al Hotărârii Plenului Curții Supreme de Justiție „Cu privire la practica judiciară în procesele penale despre sustragerea bunurilor”, nr.23 din 28.06.2004: dacă, potrivit intenției, concomitent cu sustragerea bunurilor, făptuitorul a sustras documente (inclusiv buletinul de identitate, pașaport ori alte documente importante ale persoanei), atunci acțiunile se vor califica prin concurs cu infracțiunea prevăzută la art.360 CP RM [28]. Art.195 trebuia aplicat alături de acest articol, atestând concursul de infracțiuni. În mod regretabil, s-a aplicat incorect regula concurenței de norme, fiind aleasă nejustificat doar una din normele care trebuiau aplicate. Însă, infracțiunea prevăzută la art.195 CP RM (ca și cea prevăzută la art.190 CP RM) nu poate absorbi infracțiunea prevăzută la art.360 CP RM.

Într-o altă ordine de idei, obiectul material al escrocheriei trebuie delimitat de mijlocul de săvârșire a escrocheriei. Analizând cele evocate într-un studiu de către A.Reșetnicov [29], se poate afirma că făptuitorul se servește de mijlocul de săvârșire a infracțiunii în calitate de factor de influențare. Mijlocul de săvârșire a infracțiunii „e pus în funcțiune” de către făptuitor, după care procesul de influențare asupra obiectului material are loc în afara controlului conștient-volitiv al făptuitorului. Mijlocul de săvârșire a infracțiunii (spre deosebire de obiectului material al infracțiunii) nu poate fi supus influențării din partea făptuitorului.

Deseori, în calitate de mijloc de săvârșire a escrocheriei sunt utilizate variate documente. Din speța reprodusă mai sus ne-am putut da seama că un document nu poate reprezenta obiectul material al escrocheriei. În acest sens, nu putem fi de acord cu V.I. Plohova, care susține: „În cazul sustragerilor asupra banilor fără

numerar sau titlurilor de valoare, obiectul material îl constituie entitatea care confirmă dreptul de primire a bunurilor date. Iar acest drept se fixează într-un anume document sau cont contabil" [30]. Acest punct de vedere nu concordă cu normele Capitolului VI din Partea Specială a Codului penal al Republicii Moldova, din care reiese că legiuitorul recunoaște în calitate de obiect material al sustragerii numai bunurile străine. Documentul contabil, în care este deschisă și dusă evidența mijloacelor bănești de pe contul de decontare sau alte conturi bancare, nu poate fi obiectul material al sustragerii, în general, și al escrocheriei, în special.

Există o serie de documente de plată, care, deși nu au calitatea de documente de decontare, pot îndeplini rolul de mijloc de săvârșire a escrocheriei (de exemplu, ordinul de casă de încasare, ordinul de casă de plată, situația de plată (tabelul de salarizare), borderoul de plăți/decontări etc.) [31].

Obținerea în posesie a mijloacelor bănești străine sau a altor bunuri străine, prin intermediul documentelor de plată (altor decât cardurile sau alte carnete de plată (documente de decontare)) false, reprezintă infracțiunea de escrocherie. Dacă făptuitorul a și confecționat, în prealabil, documentele de plată false, atunci poate fi necesară calificarea suplimentară conform art.361 „Confecționarea, deținerea, vânzarea sau folosirea documentelor oficiale, a imprimatelor, ștampilelor sau sigiliilor false” din Codul penal (poate fi, dacă documentele respective au un caracter oficial).

De ce mai sus am accentuat „altor decât cardurile sau alte carnete de plată (documente de decontare) false”? Pentru că folosirea cardurilor sau a altor carnete de plată false (retragerea disponibilului sub formă de numerar de la ghișeul automat de bancă sau de la distribuitorul automat de numerar; achitarea mărfurilor sau a serviciilor comerciantului prin intermediul automatelor bancare etc.) este o formă a punerii în circulație a cardurilor sau a altor carnete de plată false [32]. Obținerea în posesie a mijloacelor bănești străine sau a altor bunuri străine, prin intermediul cardurilor sau a altor carnete de plată false, reprezintă nu altceva decât una dintre etapele de realizare a intenției de folosire a cardurilor sau a altor carnete de plată false. În acest caz, calificarea trebuie făcută numai conform art.237 CP RM. Fără o calificare suplimentară în baza art.190 CP RM.

În mod similar, recomandăm soluționarea unei alte probleme. Astfel, conform pct.8 al Hotărârii Plenului Curții Supreme de Justiție „Cu privire la practica judiciară în cauzele penale despre fabricarea sau punerea în circulație a banilor falși”, nr.23 din 29.10.2001 [33], „... dobândirea ilegală a averii străine în rezultatul ... punerii în circulație a banilor falși se înglobează în această normă (se are în vedere art.236 CP RM – *n.a.*) și nu mai necesită o calificare suplimentară ca sustragere”. Așadar, în acest caz, banii falși sau titlurile de valoare false nu reprezintă mijlocul de săvârșire a escrocheriei. Întrucât constituie obiectul material al infracțiunii prevăzute la art.236 CP RM.

O situație calitativ diferită atestă explicația de la pct.4 al hotărârii explicative precitate: „În cazul în care necorespunderea vădită a bancnotei false celei autentice exclude participarea ei în circulație, precum și alte circumstanțe denotă clar intenția celui vinovat de înșelare grosolană a unei persoane sau a unui cerc restrâns de persoane, profitând de anumite condiții ..., atunci astfel de acțiuni pot fi încadrate în baza normei care prevede infracțiunea de escrocherie” [34]. De această dată, se schimbă rolul: banii falși sau titlurile de valoare false reprezintă mijlocul de săvârșire a infracțiunii de escrocherie. Obiectul material al escrocheriei îl vor constitui bunurile obținute în schimbul banilor falși sau al titlurilor de valoare false.

După aceste clarificări privind interferențele dintre obiectul material al escrocheriei și mijlocul de săvârșire a acestei infracțiuni, să trecem la examinarea unor aspecte controversate vizând obiectul material al infracțiunii de escrocherie.

În primul rând, este cazul să răspundem la întrebarea: dreptul asupra bunurilor reprezintă obiectul (i)material al infracțiunii de escrocherie?

Ne întrebăm dacă nu cumva legiuitorul autohton, împrumutând din legea penală rusă termenul „dobândire” și folosindu-l în art.190 CP RM, l-a utilizat în accepție extinsă, având în vedere ceea ce în legea penală rusă e denumit „sustragerea bunurilor străine sau dobândirea dreptului asupra bunurilor străine”? Să mai amintim că, în art.149 al Codului penal din 1961, prin „escrocherie” se avea în vedere însușirea averii personale, sau a dreptului asupra acesteia, sau a altor foloase cu caracter material prin înșelăciune sau abuz de încredere. În timp ce, în paralel, conform art.122 al Codului penal din 1961, escrocheria se exprima în însușirea averii de stat sau obștești prin înșelăciune sau abuz de încredere.

În teoria dreptului penal nu s-a format încă o opinie unitară privind înțelesul noțiunii „dreptul asupra bunurilor străine”. Astfel, unii autori sunt de părere că dreptul asupra bunurilor străine este neapărat materializat prin intermediul unor documente (de exemplu, testament, poliță de asigurare, procură, titluri de valoare etc.);

dacă făptuitorul obține un asemenea document, escrocheria trebuie considerată consumată indiferent dacă a reușit sau nu să obțină în baza lor și bunurile corespunzătoare [35]. Alți autori consideră că dreptul asupra bunurilor străine se identifică cu dreptul de proprietate, implicând cele trei atribute pe care le are proprietarul: posesia, folosința, dispoziția [36]. În opinia lui A.V. Habarov, dreptul asupra bunurilor străine se referă la toate celelalte drepturi patrimoniale, cu excepția dreptului de proprietate [37]. În fine, în viziunea lui L.D. Gauhman și E.V. Maksimov, toate drepturile patrimoniale fără excepție se raportează la noțiunea „dreptul asupra bunurilor străine” [38].

Dincolo de aceste divergențe, important este să reținem că contează nu atât dacă victima a fost sau nu lipsită de titlul respectiv. Contează dacă a pierdut sau nu posibilitatea reală de a-și exercita dreptul asupra bunurilor, pe care l-a dobândit făptuitorul. De aceea, documentul, care confirmă dreptul asupra bunurilor străine, nu poate fi nicidecum identificat cu însuși dreptul asupra bunurilor străine. Nu putem fi de acord nici cu opinia că escrocheria trebuie considerată consumată din momentul obținerii documentelor ce confirmă dreptul asupra bunurilor străine. Chiar și în conformitate cu legea penală rusă, la acest moment se poate constata numai pregătirea de infracțiunea de escrocherie.

Pe de altă parte, criticabilă este însăși sintagma „dreptul asupra bunurilor străine”. În primul rând, în conformitate cu art.228 al Codului civil al Republicii Moldova, este lovit de nulitate actul juridic a cărui încheiere a fost determinată de comportamentul dolosiv sau viclean al uneia dintre părți. În aceste condiții, această parte la actul juridic, *alias* făptuitorul escrocheriei, nu poate obține nici un drept. Dreptul nu poate fi nelegitim. El sau este, sau nu este. În al doilea rând, chiar în doctrina penală rusă se arată, cu drept cuvânt, că, de fapt, art.159 al Codului penal al Federației Ruse prevede nu una, ci două componente de infracțiuni: 1) sustragerea bunurilor străine; 2) dobândirea dreptului asupra bunurilor străine [39]. Însă, escrocheria este o formă de sustragere. Iar dobândirea dreptului asupra bunurilor străine nu rezultă din definiția noțiunii de sustragere, formulată în art.158 al Codului penal al Federației Ruse.

Probabil, tocmai din această cauză N.V. Vișneakova consideră că, în situația dobândirii dreptului asupra bunurilor străine, aplicabilă este nu norma cu privire la escrocherie, dar cea cu privire la cauzarea de daune materiale prin înșelăciune sau abuz de încredere [40]. De altfel, în doctrina penală autohtonă se afirmă că una dintre modalitățile faptice ale infracțiunii de cauzare de daune materiale prin înșelăciune sau abuz de încredere (art.196 CP RM) o constituie „dobândirea ilicită a dreptului asupra bunurilor altuia, când făptuitorul exercită facultățile pe care le are un subiect al unui drept real derivat (uzufructuar, superficial, uzuar etc.), fără a avea acest drept” [41]. Nu vedem nici un impediment a considera orice drept real obiect al dobândirii ilicite a dreptului asupra bunurilor străine. Or, drepturile reale sunt tocmai drepturile asupra bunurilor. Nu există drepturi obligaționale (de creanță) asupra bunurilor. Acestea privesc persoanele. Fapt confirmat și de una din prevederile Codului civil, art.289: „Prevederile referitoare la bunurile imobile și mobile se aplică în modul corespunzător și drepturilor reale asupra acestor bunuri (sublinierea ne aparține – *n.a.*)”.

Așadar, am ajuns la concluzia că în art.190 CP RM noțiunea „dobândirea ilicită a bunurilor altei persoane prin înșelăciune sau abuz de încredere” nu poate include noțiunea „dobândirea ilicită a dreptului asupra bunurilor altei persoane prin înșelăciune sau abuz de încredere”. Așa cum nici noțiunea de bun nu poate include noțiunea de drept asupra bunurilor. În normele Capitolului VI din Partea Specială a Codului penal, noțiunea „bun” nu este utilizată *lato sensu*, în accepțiunea formulată la alin.(1) art.285 al Codului civil. Potrivit acesteia, bunuri sunt și drepturile patrimoniale. Or, din conținutul, de exemplu, al art.189 „Șantajul” din Codul penal, reiese că noțiunile „bun” și „dreptul asupra bunului” sunt distincte. Păstrând consecvența, suntem obligați să recunoaștem aceeași corelație în contextul art.190 CP RM. Cum în art.196 CP RM nu se utilizează noțiunile „bun” și „dreptul asupra bunului”, nu există piedici de ordin terminologic de a susține oportunitatea aplicării art.196 CP RM în ipoteza dobândirii ilicite a dreptului asupra bunurilor altei persoane prin înșelăciune sau abuz de încredere (desigur, dacă prin aceasta vor fi cauzate daune materiale în proporții mari). Bineînțeles, nu contează dacă se dobândește ilicit dreptul asupra unui bun mobil sau imobil.

Totuși, următoarea întrebare care se impune este: bunul imobil (nu dreptul asupra acestuia) poate reprezenta obiectul material al infracțiunii prevăzute la art.190 CP RM?

În plan retrospectiv, în dreptul penal rus, în Codul de pedepse criminale și corecționale din 1846, în art.2188-2191, se stabilea răspunderea pentru însușirea prin uz de fals sau alt fel de înșelăciune a domeniului străin imobiliar [42]. Vizavi de aceste prevederi normative s-a pronunțat critic I.Ia. Foinițki: „... nu există nici un fel de temeieri a defalca din escrocherie însușirea prin înșelăciune a domeniului străin imobiliar ...

În practică, diferența dintre bunurile mobile și cele imobile este insignifiantă ... În afară de aceasta, bunurile imobile au o mai mare importanță pentru stat decât bunurile mobile” [43].

Însă, ulterior, aceste argumente nu au fost acceptate: prin modificarea din 1.07.1994 a Codului penal al Federației Ruse, a fost incriminată fapta de dobândire ilicită a bunurilor imobile străine, săvârșită în scop de cupiditate, în lipsa semnelor de sustragere. Tot atunci, au fost exprimate opinii precum că existența unei asemenea norme – art.148² al Codului penal al Federației Ruse – condiționează oportunitatea stabilirii răspunderii penale și pentru sustragerea bunurilor imobile. Aceasta întrucât sustragerea are un grad de pericol social mai sporit în comparație cu dobândirea ilicită, care nu este sustragere [44]. În procesul de elaborare a Codului penal al Federației Ruse din 1996, autorii Proiectului acestuia [45] au dorit să păstreze o normă similară cu art.148² din Codul penal al Federației Ruse din 1960, care să prevadă răspunderea pentru dobândirea bunurilor imobile străine în scop de cupiditate, indiferent de metoda dobândirii.

Până la urmă, această propunere nu a fost implementată. Iar art.159 al Codului penal al Federației Ruse din 1996 se aplică, inclusiv, în cazurile în care dobândit este dreptul asupra unui imobil străin, pe calea înșelăciunii sau abuzului de încredere. A rămas neacceptată recomandarea înaintată de E.V. Gherasimova de a stabili, în art.162¹ al Codului penal al Federației Ruse din 1996, răspunderea pentru sustragerea bunurilor imobile [46].

Cineva ar putea întreba: care este utilitatea de a prezenta atât de detaliat evoluția reglementărilor privind dobândirea ilicită a bunurilor imobile străine prin înșelăciune sau abuz de încredere? Utilitatea ar lipsi dacă legea penală autohtonă ar fi dispensată de influențele modelului reglementar rus. Dacă art.190 CP RM nu ar avea ca suport de drept comparat tocmai paradigma oferită de art.159 al Codului penal al Federației Ruse din 1996. De aceea, trebuie să ne intereseze această paradigmă.

În alt context, în literatura de specialitate autohtonă se susține că, bazată pe teoria aprehensiunii, concepția normativă a sustragerii din legea penală a Republicii Moldova presupune necesarmente ridicarea bunurilor din locul aflării lor și deplasarea acestora [47]. Sunt prezentate multiple argumente în sprijinul ideii că noțiunea „sustragere” nu poate fi aplicată în raport cu bunurile imobile [48]. Totuși, în Hotărârea Plenului Curții Supreme de Justiție „Cu privire la practica judiciară în procesele penale despre sustragerea bunurilor”, nr.23 din 28.06.2004, se evită precizarea aspectului fizic al obiectului material al sustragerii: „În sensul legii, se consideră sustragere luarea ilegală și gratuită a bunurilor din posesia altuia, care a cauzat un prejudiciu patrimonial acestuia, săvârșită în scop acaparator” [49]. Astfel, instanța supremă s-a abstras de a tranșa controversa privind oportunitatea evoluției bunurilor imobile ca obiect material al sustragerii, lăsând la latitudinea celor abilitați cu aplicarea legii penale să o facă. Între timp, în aceeași hotărâre explicativă, Plenul Curții Supreme de Justiție se referă, printre altele, la infracțiunea de escrocherie. Deci, recunoaște, implicit, că escrocheria este una dintre formele de sustragere. Tocmai pentru interpretarea corectă a art.190 CP RM era primordială tranșarea problemei vizând aspectul fizic al obiectului material al sustragerii.

De ce? Pentru că o asemenea problemă nu există în cazul celorlalte forme de sustragere. Există art.193 „Tulburarea de posesie” din Codul penal, care este complementar cu art.186-188, 191 CP RM. Complementar, inclusiv, din punctul de vedere al aspectului fizic al obiectului material al infracțiunii. Întrucât există art.193 CP RM, ar fi neîntemeiat să se susțină că bunurile imobile constituie obiectul material al infracțiunilor specificate la art.186-188, 191 CP RM.

S-ar putea afirma că o astfel de normă complementară există și în raport cu art.190 CP RM. Este vorba de art.196 CP RM. În această ipoteză, art.196 CP RM ar fi aplicabil la săvârșirea dobândirii ilicite a bunurilor imobile străine prin înșelăciune sau abuz de încredere (bineînțeles, dacă daunele materiale cauzate s-ar cifra în proporții mari).

Nu am fi avut nici o rezervă până nu demult față de această idee. Însă, la 19.06.2008, Parlamentul Republicii Moldova a adoptat Legea Republicii Moldova pentru modificarea și completarea unor acte legislative [50]. Printre altele, datorită acestei legi, Codul penal a fost completat cu art.295 „Sustragerea materialelor sau a dispozitivelor radioactive ori a instalațiilor nucleare, amenințarea de a sustrage sau cererea de a transmite aceste materiale, dispozitive sau instalații”. În mod special, interesează una dintre modalitățile infracțiunii prevăzute la alin.(1) art.295 CP RM: sustragerea instalației nucleare. Din art.134⁹ CP RM putem afla că instalația nucleară se poate concretiza în clădiri sau edificii. Deci, într-un bun imobil. Cu alte cuvinte, art.295 CP RM stabilește răspunderea pentru sustragerea nu doar a bunurilor mobile, dar și a bunurilor imobile.

În acest fel, legiuitorul se contrazice. Pentru că pune la îndoială oportunitatea păstrării în legea penală a art.193 CP RM. Considerăm nocivă „inovația” care s-a strecurat în art.295 și 134⁹ CP RM. În art.295 CP RM, în raport cu sintagma „instalația nucleară”, trebuie folosit termenul adecvat „ocupare”. Așa cum acesta e folosit în art.193 CP RM. Sau în art.275 CP RM, în ipoteza ocupării gării, aeroportului, portului sau altei întreprinderi, instituții, organizații de transport. Apropos, infracțiunile specificate la art.275 și 295 CP RM fac parte din același grup – cel al infracțiunilor cu caracter terorist (în acord cu art.134¹¹ CP RM). Ceea ce sugerează că și terminologia utilizată în cele două articole nu ar trebui să se deosebească prea mult.

În perspectivă, chiar dacă vor fi operate amendamentele propuse la art.295 CP RM, considerăm imperioasă rezolvarea problemei de o acuitate mai mare: oportunitatea raportării bunurilor imobile la obiectul material al escrocheriei.

În continuare, rămânem fermi pe poziția că bunurile imobile nu pot reprezenta obiectul material al sustragerii. Este definitoriu și principial să recunoaștem în continuare că numai bunurile mobile pot reprezenta obiectul material al sustragerii. Oricare altă concepție ar însemna dezintegrarea semantică a noțiunii de sustragere, cu efecte derutante pentru teoria și practica dreptului penal autohton.

În aceste condiții, ce ne rămâne? O posibilă soluție ar fi ralierea deplină la modelul legislativ oferit de art.159 al Codului penal al Federației Ruse. Însă, mai sus, am relevat cât de vulnerabil este acest model. Mai ales suscită critici întemeiate formularea „dobândirea ilicită a dreptului asupra bunurilor străine”.

O altă posibilă soluție este aplicarea art.196 CP RM în situația dobândirii ilicite a bunurilor imobile străine prin înșelăciune sau abuz de încredere. Considerăm că, la moment, în lipsa unei soluții mai potrivite, aceasta este calificarea indicată. În orice caz, nu art.190 CP RM. Nu, pentru că escrocheria este o formă de sustragere.

Totuși, pe plan prospectiv, datorită diversificării și complicării tot mai accelerate a manifestărilor de înșelăciune sau abuz de încredere în sfera patrimonială, recomandăm adoptarea unei soluții care ar pune punct controverselor din teoria și practica dreptului penal, care ar face inutile polemicile privind oportunitatea considerării, în calitate de obiect (i)material al escrocheriei, a dreptului asupra bunurilor străine și a bunurilor imobile străine.

La concret, propunem abrogarea art.196 CP RM. În același timp, venim cu propunerea ca dispoziția de la alin.(1) art.190 CP RM să fie reformulată, după cum urmează: „Escrocheria, adică cauzarea de daune materiale în proporții mari prin înșelăciune sau abuz de încredere”.

Prin aceasta, se va realiza comasarea infracțiunilor care, *de lege lata*, sunt specificate la art.190 și 196 CP RM. În același timp, escrocheria va fi scoasă din rândul infracțiunilor săvârșite prin sustragere. Considerăm că, oricum, planează îndoieli din ce în ce mai mari privind această apartenență. Înlăturarea acestor îndoieli, prin implementarea recomandării prezentate mai sus, va eficientiza calitatea aplicării legii penale.

Recomandarea noastră nu se face pe o *tabula rasa*. Să ne amintim că componența de cauzare de daune materiale prin înșelăciune sau abuz de încredere își face apariția abia în Codul penal al RSSM din 1961. Până atunci nu a existat un precedent legislativ. În scurta perioadă de prezență în legea penală a acestei componente de infracțiune, a continuat să rămână una dintre cele mai puțin investigate.

În afară de aceasta, argumentele de drept comparat vin în sprijinul recomandării noastre. Pe mapamond, în afară de statele din fosta URSS, nu este cunoscută componența de infracțiune de genul celei specificate la art.196 CP RM.

Dar principalul argument este acela că comasarea celor două componente va fi conformă cu următoarele aserțiuni: „Determinarea elementului material presupune o anumită tehnică de elaborare a normei, caracterizată prin claritatea exprimării, spre a ocroti pe destinatarii normei împotriva interpretărilor exagerate, abuzive ale autorității, ca urmare a exprimărilor echivoce și contradictorii din normă. Totodată, claritatea normei contribuie la accesibilitatea acesteia, norma de incriminare precizând pe înțelesul destinatariilor legii comportarea care aduce atingere valorilor ocrotite” [51].

Acestui scop va răspunde înlăturarea concurenței păguboase dintre noțiunile „escrocherie” și „cauzarea de daune materiale prin înșelăciune sau abuz de încredere”. Concurență care împiedică respectarea principiului legalității, sub aspectul clarității, accesibilității și previzibilității legii penale.

Acestea fiind menționate, formulăm **concluziile** pe marginea examinării obiectului infracțiunii prevăzute la art.190 CP RM:

1) obiectul juridic generic al infracțiunii prevăzute la art.190 CP RM îl constituie nu relațiile sociale patrimoniale, nici relațiile sociale cu privire la proprietate, dar relațiile sociale cu privire la patrimoniu;

2) legalitatea sau ilegalitatea faptei, care se comite în paralel cu escrocheria altuia, nu anulează necesitatea apărării penale a relațiilor sociale cu privire la patrimoniu. Victima escrocheriei nu se exclude să fie, în aceleași împrejurări, făptuitor într-o altă infracțiune. Sancționați trebuie atât victima escrocheriei (pentru că săvârșește în paralel o altă infracțiune), cât și cel care comite escrocheria având o asemenea victimă;

3) posesia asupra bunurilor este valoarea socială apărută în principal împotriva escrocheriei. Apărarea penală nu scade din intensitate chiar dacă posesia nu are nici un drept la baza ei;

4) în ipoteza infracțiunii de escrocherie, apărarea penală a relațiilor sociale cu privire la posesia asupra bunurilor nu este posibilă decât pe calea apărării penale a relațiilor sociale cu privire la libertatea manifestării de voință și minimul necesar de încredere;

5) în cazurile prevăzute de lege, atunci când bunurile se particularizează prin anumite calități speciale (se au în vedere bunurile reprezentând obiectul material al infracțiunii) se va aplica nu art.190 CP RM (privit ca normă generală), dar anumite norme speciale: lit.b) art.181, art.217⁴, 222, 290, 295, 360 sau altele din Codul penal;

6) documentele nu pot reprezenta obiectul material al escrocheriei. Ele pot fi utilizate ca mijloc de săvârșire a infracțiunii prevăzute la art.190 CP RM;

7) dreptul asupra bunurilor străine – mobile sau imobile – nu constituie obiectul influențării nemijlocite infracționale în cazul infracțiunii prevăzute la art.190 CP RM;

8) *de lege lata*, art.196 CP RM trebuie aplicat în cazul dobândirii ilicite a bunurilor imobile străine prin înșelăciune sau abuz de încredere (în ipoteza în care daunele materiale cauzate se cifrează în proporții mari). Art.190 CP RM este inaplicabil în această ipoteză;

9) *de lege ferenda*, se impune abrogarea art.196 CP RM. Aceasta în paralel cu reformularea dispoziției de la alin.(1) art.190 CP RM: „Escrocheria, adică cauzarea de daune materiale în proporții mari prin înșelăciune sau abuz de încredere”.

Referințe:

- Hotca M.A. Codul penal. Comentarii și explicații. - București: C.H. Beck, 2007, p.212.
- Суслина Е.В. Ответственность за мошенничество по Уголовному кодексу Российской Федерации: Автореферат диссертации на соискание ученой степени кандидата юридических наук. - Екатеринбург, 2007, с.8.
- Trainin A.N. Teoria generală a conținutului infracțiunii. - București: Editura Științifică, 1959, p.120.
- Лист Ф. Учебник уголовного права. Часть Особенная. - Москва, 1905, с.133.
- Barbăneagră O. Fenomenul proprietății în contextul evoluției ordinii economice: Teză de doctor în economie. - Chișinău, 2009, p.20.
- Codul penal al Republicii Moldova. Proiect. - Chișinău: Garuda-Art, 1999, p.87.
- Клепицкий И.А. Собственность и имущество в уголовном праве // Государство и право. - 1997. - №5. - С.74-83.
- Monitorul Oficial al României. - 1936. - Nr.65.
- Brînză S. Raportul dintre noțiunile „patrimoniu” și „proprietate” în contextul apărării penale // Analele Științifice ale USM. Seria „Științe socioumanistice”. Vol.I. - Chișinău: CEP USM, 2003, p.102-109.
- Шерстов Е.В. Об объекте мошенничества и иных обманных имущественных посягательствах // Системность в уголовном праве. Материалы II Российского Конгресса уголовного права, состоявшегося 31 мая – 1 июня 2007 г. - Москва: ТК Велби, Проект, 2007, с.519-521.
- Dongoroz V., Kahane S., Oancea I. et. al. Explicații teoretice ale Codului penal român. Partea Specială. Vol.III. - București: Editura Academiei Române, ALL Beck, 2003, p.420.
- Monitorul Oficial al Republicii Moldova. - 2009. - Nr.41-44.
- Monitorul Oficial al Republicii Moldova. - 1994. - Nr.1.
- Шишко И.В. Экономические правонарушения. Вопросы юридической оценки и ответственности. - Санкт-Петербург: Юридический центр Пресс, 2004, с.185-188.
- Шерстов Е.В. Op. cit., p.519-521.
- Будатаров С.М. Присвоение взятки: преступление против собственности или преступление против интересов государственной службы и службы в органах местного самоуправления? // http://www.nadzor.pk.ru/analit/show_a.php?id=715
- Кочои С.М. Ответственность за корыстные преступления против собственности. - Москва, 2000, с.106.
- Уголовное право России. Часть Особенная / Под ред. Л.Л. Кругликова. - Москва: Волтерс Клувер, 2005, с.120.

19. Mitrache C., Stănoiu R.M., Molnar I et. al. Noul Cod penal comentat. Vol.I / Sub red. lui G.Antoniou. - București: C.H. Beck, 2006, p.580.
20. Романюк С.Н. Сложные единичные преступления: Автореферат диссертации на соискание ученой степени кандидата юридических наук. - Тюмень, 2008, с.11.
21. Alecu Gh. Drept penal. Partea Generală. - Constanța: Europolis, 2004, p.170.
22. Mitrache C. Drept penal român. Partea Generală. - București: Șansa, 1999, p.86.
23. Hamangiu C., Posetti-Bălănescu I., Băicoianu A. Tratat de drept civil român. Vol.I. - București: ALL, 1998, p.580.
24. Ibidem.
25. Хмелева М.Ю. Уголовная ответственность за мошенничество: Автореферат диссертации на соискание ученой степени кандидата юридических наук. - Омск, 2008, с.7-8.
26. Brînză S. Obiectul infracțiunilor contra patrimoniului: Autoreferat al tezei de doctor habilitat în drept. - Chișinău, 2005, p.21.
27. Hotărârea Plenului Curții Supreme de Justiție din 9.02.2009. Dosarul nr.4-1re-180/09 // www.csj.md
28. Buletinul Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova. - 2004. - Nr.8. - P.5-11.
29. Reșetnicov A. Folosirea documentului fals în calitate de mijloc de săvârșire a infracțiunii: aspecte practice și teoretice // Revista Națională de Drept. - 2007. - Nr.12. - P.27-33.
30. Плохова В.И. Деньги и ценные бумаги как предмет преступлений против собственности // Уголовное право. - 2002. - №4. - С.31-32.
31. Botezatu I. Documentele de plată ca mijloace de săvârșire a infracțiunii de escrocherie // Analele Științifice ale USM. Seria „Științe socioumanistice”. Vol.I. - Chișinău, 2006, p.379-382.
32. Stati V. Analiza juridico-penală a componentei de fabricare sau punere în circulație a cardurilor sau a altor carnet de plată false (variante tip) // Analele Științifice ale USM. Seria „Științe socioumanistice”. Vol.I. - Chișinău, 2004, p.315-321; Stati V. Răspunderea pentru infracțiunea de fabricare sau punere în circulație a cardurilor sau a altor carnet de plată false (art.237 CP RM) // Revista Națională de Drept. - 2009. - Nr.5. - P.27-40.
33. Culegere de hotărâri ale Plenului Curții Supreme de Justiție (mai 1974-iulie 2002). - Chișinău, 2002, p.297-299.
34. Ibidem.
35. Ворошилов Е. Предмет преступления при мошенничестве // Социалистическая законность. - 1976. - №9. - С.60-62; Завидов Б. Мошенничество и его видоизменения // Юрист. - 1999. - №2. - С.11-13; Лимонов В. Понятие мошенничества // Законность. - 1997. - №11. - С.41-42.
36. Уголовное право. Особенная Часть / Под ред. И.Я. Козаченко, З.А. Незнамовой, Г.П. Новоселова. - Москва: Норма-Инфра-М, 1998, с.193.
37. Хабаров А.В. Преступления против собственности: влияние гражданско-правового регулирования: Автореферат диссертации на соискание ученой степени кандидата юридических наук. - Екатеринбург, 1999, с.17.
38. Гаухман Л.Д., Максимов С.В. Ответственность за преступления против собственности. - Москва, 1997, с.65-66.
39. Волженкин Б.В. Мошенничество. - Санкт-Петербург: Юридический институт Генеральной Прокуратуры Российской Федерации, 1998, с.20; Лесняк В.И. Объективные признаки мошенничества // Вестник Челябинского государственного университета. - 2004. - №1. - С.85-91.
40. Вишнякова Н.В. Объект и предмет преступлений против собственности: Автореферат диссертации на соискание ученой степени кандидата юридических наук. - Омск, 2003, с.7.
41. Brînză S., Ulianoschi X., Stati V. et. al. Drept penal. Partea Specială. - Chișinău: Cartier, 2005, p.296.
42. Brînză S. Evoluția reglementărilor privind protecția penală a proprietății pe teritoriul Republicii Moldova. - Chișinău: ARC, 2001, p.222.
43. Фойницкий И.Я. Мошенничество по русскому праву. Часть 2. - Москва: Издательство Современного гуманитарного университета, 2006, с.36.
44. Гаухман Л.Д., Максимов С.В. Уголовная ответственность за преступления в сфере экономики. - Москва: ЮрИнфоР, 1996, с.68.
45. Проект Уголовного кодекса Российской Федерации // Российская газета. - 1995. - №26. - С.5-11.
46. Герасимова Е.В. Предмет хищения в российском уголовном праве: Автореферат диссертации на соискание ученой степени кандидата юридических наук. - Москва, 2006, с.10, 18.
47. Brînză S. Obiectul infracțiunilor contra patrimoniului. - Chișinău: Tipografia Centrală, 2005, p.390.
48. Brînză S. Oportunitatea recunoașterii bunurilor imobile ca obiect material al sustragerii // Revista Națională de Drept. - 2005. - Nr.1. - P.11-14.
49. Buletinul Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova. - 2004. - Nr.8. - P.5-11.
50. Monitorul Oficial al Republicii Moldova. - 2008. - Nr.145-151.
51. Ionaș A. Legalitatea penală. - București: Metropol, 1999, p.135.

Prezentat la 15.10.2009